

HOLD RUSTEN UNNA

Puss vekk så mye rust du kan med børste eller slipeutstyr. Så bekjemper du rustgropene kjemisk eller med sandblåsing, før du grunner og lakker. Slik lyder grunnopp-skriften for god rustbekjempelse.

TEKST OG FOTO: Odd Ivar Langegard

Å gi råd om varig fjerning av rust, er ikke lett. Erfaringene spriker, og teoriene er mange. Her har vi samlet et godt knippe tips du kan ha med i din egen private kamp mot rusten. Og heldigvis, noen av tipsene er de aller fleste enige om.

Fred Olav Døvlen har et gammelt småbruk der han har samlet rust i alle fasonger og nivåer. Traktorer, lastebiler og veteranbiler. Han har holdt på med rustsveising i 20 år. Slik har han opparbeidet seg noen erfaringer, og ikke minst sine egne teorier om hva som er bra.

Holdbar ruststopp

Fred synes jeg er optimistisk når jeg ber ham komme med en oppskrift på hvordan jeg skal få ei rusten flate fin igjen, og at den skal holde seg fin i 15-20 år.

– Jeg pleier å si at jeg klarer å stoppe frammarsjen til rusta, og at det kan vare en god stund. Men har først rusten fått herja et sted, vil den oftest komme fram

igjen, sier han.

– Min oppskrift på veteranbiler er å slipe vekk det brune. Så bør porene sandblåses. Har du ikke slikt utstyr, kan du pirke ut rusten i porene med en liten skrutrekker eller lignende. Alternativet er jo kjemisk behandling, som omvandler eller nøytraliserer rusten.

Fred Olav Døvlen sverger til den gamle, velkjente Arcanol som grunning.

– Min erfaring er at det faktisk fungerer like bra å grunne med Arcanol på slipt stål som har noen små rustporer, som å behandle dette kjemisk før jeg grunner, men med et lag grunning trengs noe mer oppå.

Unngå lag

– Når vi fikser karosseri, må vi passe på å ikke lage enda flere rustlommer og lag av metall der fuktigheten får holde seg, sier Fred.

Han viser en hjulbue som er fikset av forrige bileier, med ekstra lag nytt metall

utpå gammel, grov rust. Det hele ser greit ut fra utsida, men rusten har storkost seg innenfor.

– Jeg prøver å unngå overlapp på mer enn to millimeter når jeg sveiser på nye platedeler, forklarer han. Og da lakker jeg baksida av biten først, dersom jeg ikke kommer til med rusthindrende midler etterpå fra innsida. Karosseriplatene har alltid to sider, baksida må ikke glemmes.

Forsegling

Grunning er ikke beregnet på å være topp-lag. Derfor er de aller fleste grunningsma-linger ikke tette, særlig ikke med bare ett

Regler mot rust

- Fjern alt løst før du behandler kjemisk
- Om mulig få fram blankt metall, kjemisk eller mekanisk
- Grunn med en god rusthindrende maling
- Påbegynt arbeid må holdes tørt og forsegles
- Unngå flere lag metall der fuktighet og salter holder seg
- Få hull på rustblærer og fjern løs lakk rundt
- Hold syrer og salter unna, vask ofte

Stopper en stund: Fred Døvlen har sveisa rust i over 20 år. Noe har han lært, men fortsatt vil han ikke garantere at rusten holder seg unna i mange tiår etter en behandling.

lag. Ei slipt eller sandblåst flate som bare blir grunnet, vil ofte raskt få rustgjennomslag, fordi fuktighet, salter og syrer trenger gjennom fra utsiden. Det er derfor en god regel å raskt følge på med lakkering etter grunning. En typisk begynnerfeil hos oss selv-mekkerer er å rette opp eller sveise en skade, sparkle, grunne, og så begynne å bruke bilen eller traktoren. Lakkinga blir utsatt til vi «får tid». Da fungerer grunninga og ikke minst sparkelen som en svamp, den samler rustfremmende fuktighet i porene. Når vi så får somlet oss til å lakke, legger vi lakk

på et yrende liv av rustmark. Etter måneder eller noen få år sprenger de av «lokket», og dritten velter fram. Har vi grunning eller sparkel som har fått sjansen til å suge til seg skitt eller fuktighet, må vi i det minste vaske godt. Og viktigst av alt; vi må være sikre på at området som skal lakkes, er helt tørt.

Når vi sliper eller sandblåser, lager vi masse små sår i metallet som gir rusten enda bedre forhold enn om vi bare lot den være i fred. Så begynner vi en slik jobb, bør vi ha tid til å forsegle området med et topplag.

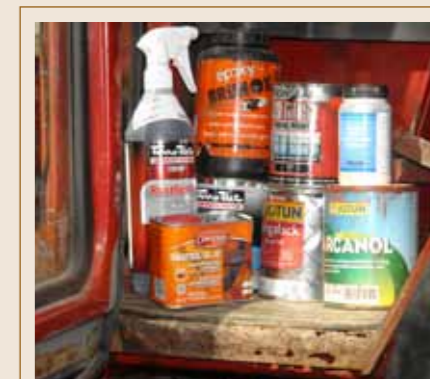
Men noen ganger er litt bedre enn in-

genting. Det gjelder dersom du sliper og fjerner rustblærer i lakken, eller rustsvelling i en sveiseskjøt. Rust som blir avdekket, og som til tider tørker opp, jobber saktere enn rust som lever under ei lakkblære.

Topplag

Hva vi legger oppå grunninga vil variere, avhengig av hvordan resultatet skal bli. Skal vi ha topp glans og sterk overflate, er to-komponent lakk å foretrekke, mener Fred Olav Døvlen.

– Lakk på sprayboks er for svak. Det

Vanskelig å skille ut det beste

Rust har plaga menneskeheten i 3 000 år, like lenge som vi har brukt jernet aktivt. Ikke så rart at det finnes et utall produkter for beskyttelse på markedet. De fleste av dem virker, men hvor godt? Det strides både lærde og ulærde om. Internett er full av erfaringer. Mye er nyttig, noe er vås. Det er vanskelig å skille. Her et knippe av sitater fra mekkere som har funnet metoder de synes virker.

«Jeg skraper eller børster av løs rust, og har på Brunox. Lar den tørke i minst 24 timer. Den kan også brukes som grunning. Full ruststopp.»

«Fero-Bet er den enkleste rustfjeringa jeg har vært borti.»

«Kaldpresset linolje penetrerer veldig godt og brukes i hulrom eller sprayes på metaldeler til beskyttelse generelt. Gammelt triks for bevaring av metall. Men bruker du det i traktorhytta eller i kanaler og dører på bilen, kan det lukte høy lenge etterpå.»

«Den tynne Owatrol-olja som er beregnet på båter, passer utmerket for behandling av sveiseskjøter eller lignende, fordi den penetrerer veldig godt inn.»

«Bland Owatrol med Bengalack eller Arcanol på understellet. Fungerer også veldig bra for å få lakk til å vare på rusta brannskadet metall.»

Klar: Her er hjulbuen klar for rustgrunning. Skjermen til høyre i bildet er preget av gamle synder, der har ikke rustbehandlingen vært god nok før sparkling. Så her må alt vekk igjen før det kan rustbehandles og så sparkles.

Holder i steinhardt miljø

I steinbrudda i Larvik får maskiner og utstyr kjørt seg hardt, og mye av det står ute i all slags vær. Lars Johan Einarsen er formann på verkstedet og har funnet sin metode.

– Helst vil vi bruke tokomponent grunning for å stoppe nye rustangrep, sier han.

– Det holder best, men i det daglige blir det for tungvint. Så vi måtte finne noe på spray som virket.

Han er svært godt fornøyd med Würth sin ruststopp-grunning. Den brukes mye ved både sveising og oppussing. Ofte overlakkes det med riktig lakkfarge på kjøretøyet, men på mange maskiner blir det bare brukt denne spraygrunninga. I forhold til hvor enkel den er å bruke, synes Lars at resultatet varer lenge.

– Maskinene nede i hallen der vi skjærer steinblokker, står i slam og vannusj hele tiden. Det er et hardt miljø. Men grunninga holder rusten unna i mange år, forklarer han.

Stå hull på: Rustblemmer er karosseriets verkebyller. Det absolutt minste vi må gjøre, er å ta hull på dem slik at rusten kan tørke ut litt og roe seg ned. Så bør vi jo egentlig pusse vekk alt løst, inklusive lakken som er løsnet fra underlaget rundt hele blemma, og rustbehandle metallet. Til sist forsegle med lakk når det er tørt og reint under.

lønner seg å få blandet skikkelig god tokomponent lakk, selv om det bare er en liten boks du trenger. Med slik lakk kan resultatet bli bra, selv om den ikke sprøytes på. Jeg bruker ofte pensel på for eksempel en hjulbue som skal lakkkes, og synes det blir godt nok, sier Fred.

God, tokomponent lakk flyter godt utover. Med tokomponent lakk menes lakk som tilsettes herder, noe som betyr at lakken må benyttes straks. Dette er ikke lakken som du setter på hylla for å ha til senere småflinking.

Enkomponent på enkomponent

Brukes enkomponente produkter som for eksempel Arcanol som grunning, er det en god regel at lagene oppå også bør være enkomponente. Tokomponent billakk eller sterke industrilakker kan ofte ødelegge enkomponente produkter som Arcanol eller Owatrol, eller du får blærer i den nye lakken.

Men enkomponent lakk er brukbart til mye. Den kan også gi ganske glatt og fin overflate, om enn ikke i billakk-kvalitet. Du kommer langt med enkomponent emaljelakk, som for eksempel Bengalack.

Enkomponent lakk brukes for eksempel også oppå grunninga før du påfører den tykke og seige understellsmasen, eller før herdende kanalbeskyttelse.

Faste regler kan vi ikke lage, for noen produkter dekker så godt at de er rustgrunning og topplag i ett, for eksempel noen Hammerite-produkter, og Arcanol i flere lag. Og noen enkomponente grunninger kan overmales direkte med tokomponent lakk, som den nylanserte Owatrol CIP. Så les bruksanvisninga, eller spør dersom du er i tvil.

Rustomvandler

Noen produkter oppgir at du bare skal pusse vekk løs rust og lakk, rengjøre og smøre på «rustomvandler» som reagerer med rusten og nøytraliserer den. Biltema har et slikt produkt kalt «Rusteter», og produktet Rustbjørn og Brunox er godt kjent. Brunox har også epoxy i seg. Den skal overmales, men ikke før den har hardet i 24 timer. Brunox kan være fin på bremsrør eller hydraulikkør med overflaterust, for der ønsker vi ikke å pusse ned og lage røret tynnere. Men da er det viktig å passe på at rusten ikke noe sted har kommet for langt og svekket røret, da kan et lag Brunox og lakk bli en sikkerhetsrisiko. Ellers er Brunox og lignende produkter særlig nyttige der det er vanskelig å komme til å pusse inn til blankt metall, eller der vi ønsker å utsette en reparasjon av sterkt angrepet metall. Slik hemmer eller stopper vi rusten, samtidig som vi unngår å slippe vekk for mye av det metallet som fortsatt er der og holder delen sammen.

Noen av disse produktene bør ikke få rustbiter oppi boksen ved at du dypper penselen direkte oppi. Da vil de miste krafta til neste gang. Det betyr at du må helle så mye som du skal bruke over i en annen beholder. Der dypper du penselen, og du skal ikke helle overskytende rustomvandler tilbake for å spare det til en annen gang. Les bruksanvisninga.

Syrer dreper rusten

Ulike typer syrer brukes også for å drepe rusten. Ferro-Bet er et slikt produkt som har blitt et begrep. Sprayeres eller pensles på, og tørker i løpet av minutter. Legger igjen hvitt pulver, som er sink, og svartfarget jernfosfat. Ferro-Bet kan være et bra alternativ til sandblåsing. Men akkurat som ved sandblåsing må metallet dekkes til raskt etterpå for å unngå verre rust enn du hadde. Første lag med Ferro-Bet kan gjerne arbeides inn i metallet med sandpapir eller en pusserdell på lav hastighet. Ferro-Bet har ei god nettside med gode tips og mange brukerefaringer.

Videre finnes mange andre produkter for grunning, vi valgte her bare et knippe av de mest kjente og lettest tilgjengelige. ■

Vi stopper rusten i døra

Et typisk sted som rustet, er nederste del av døra til førerhytta. Her viser vi en av mange mulige framgangsmåter for å fjerne rusten.

Kondens: Kondens samler seg nederst i døra og skaper rust. Her har det vært sveiset før, og det kan se ut som om arbeidet er OK utført. Men grunninga har ikke fått toppstrøk med lakk, og døra ser ikke ut til å ha blitt sprayet innvendig. Ei metallplate har alltid to sider. Ikke glem baksida! Hvordan spraye olje og lignende for konservering av metall, blir tema i et senere Mekketips.

Fjerner rust: Ferro-Bet er et kjent produkt for å få vekk rusten kjemisk. Det kan sprayes på i flere omganger og har rask tørketid. Pass på at det ikke kommer på lakk eller annet som kan få flekker eller ødelegges. Tørk av straks, og vaske med vann hvis så skjer.

Fjern lister: Bak lister, deksler og pakninger samles fuktigheten. Få det vekk, så du kommer til for behandling.

Raskere: Du kan få Ferro-Bet til å arbeide raskere ved å arbeide den inn i rusten med smergelpapir eller noe på drillen som kjøres på sakte hastighet.

Fjern løst: All maling eller rust som er løs, tar du vekk mekanisk. Kanskje begynne med ei slipeskive eller en sliperondell på vinkelsliperen for å få vekk det grøveste, og så ta resten med en «surv» eller «grovrengjører» som her. Slike surver er skånsomme og effektive, men kan lett skjæres opp og bli oppbrukt på skarpe kanter. Vær klar over at prisen noen ganger indikerer hvor effektive og slitesterke de er. Prøv deg fram.

Reaksjon: Det gråhvite støvet er sink, og de svarte støvflekkene har blitt jernfosfat. Dette området trenger nok en omgang til, fortsatt noe brunt å se. Ifølge produsenten skal det ikke være nødvendig å vaske av etter behandling, det grå støvet er sink som virker rusthemmende. Men vil du ha glatt sluttresultat, må støvet vekk.

Grunnes: Etter Ferro-Bet-behandlinga har vi her på Arcanol grunning. Den skal også kunne brukes som forseglende topplag, dersom vi legger tre lag. Eksempler på andre gode alternativer er Owatrol CIP, som kan overmales med tokomponent lakk, FerroBet Sealer, Bengalack eller Ronseal No Rust.